

ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ (275)

УДК 656.330.12

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЙ НЕГАТИВНОМУ НАСЛІДКУ ВПЛИВУ РИЗИКІВ У ЛОГІСТИЧНИХ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМАХ

Канд. екон. наук Н. В. Гриценко, д-р екон. наук Н. Г. Панченко

ORGANIZATION OF COUNTERMEASURES AGAINST THE NEGATIVE IMPACT OF RISKS IN LOGISTICS TRANSPORT SYSTEMS

Phd (Ekon) N. V. Hrytsenko, Doctor of Econ. Sciences N. G. Panchenko

***Анотація.** Стаття присвячена питанню ефективного ухвалення управлінських рішень при організації протидії негативним наслідкам впливу ризиків у логістичних транспортних системах. У контексті нестабільності нинішніх економічно-політичних умов нашої країни це питання стає все більш актуальним. Ураховуючи притаманні ризики як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, пов'язані з логістикою і транспортними системами, вирішення цього питання стає необхідним. За таких умов ці ризики поділяють на дві категорії: внутрішні, присутні на всіх етапах ланцюжка постачання-виробництво-продаж, і зовнішні ризики, на які впливає навколишнє середовище. У дослідженні було сформовано фундаментальні характеристики процесу управління ризиками і розроблено комплекс управлінських заходів зниження транспортних ризиків для логістичних транспортних систем. Результатами цього дослідження є системний підхід до управління ризиками логістичної транспортної системи.*

***Ключові слова:** ризики, транспортні системи, управління ризиками, транспортно-логістична система, аналіз ризиків.*

***Abstract.** The article is devoted to the issue of effective management decision-making in the organization of counteracting the negative consequences of the impact of risks in logistics transport systems. The purpose of the article is to identify risks in the logistics transport system and provide adaptive information on risk management strategies and recommendations. Modernization of the management mechanism based on risk management tools is relevant to ensure the efficiency and reliability of the logistics transport system at all its levels. The study established the fundamental characteristics of the risk management process and developed a set of management measures to reduce transport risks for logistics transport systems. This set of measures significantly affects the reduction of the negative impact of risks on each of the components of the transport and logistics system at different levels of management and is the basis for the integration of management methods, models and tools into a single mechanism, which is a systematic approach to risk management of the logistics transport system. The results of this study create a comprehensive basis for risk management of the logistics transport system. The results of this study indicate that the proposed systematic approach to risk management of the logistics transport system can be defined as an integrated management of business processes related to the promotion of products and the corresponding flows from their source to the final consumer. The effectiveness of this approach has been demonstrated in achieving optimal efficiency of transport enterprises. In the light of the above considerations, the*

implementation of this systemic approach serves to create an appropriate organizational basis for the implementation of countermeasures against the negative consequences of the impact of risks in logistics transport systems. In essence, it is a risk management tool.

Keywords: risks, transport systems, risk management, transport and logistics system, risk analysis.

Вступ. Логістична транспортна система охоплює безліч різних процесів, починаючи від руху товарів у ринковому просторі і закінчуючи їх транспортуванням. На ці процеси впливає низка факторів ризику, які впливають на їхню загальну функціональність. Відомо, що управління ризиками – це процес виявлення та оцінювання потенційних небезпек у логістиці підприємств [2]. У сфері транспортної логістики керівники повинні вміти оцінювати вплив різних факторів ризику на результати діяльності логістичних транспортних систем і ухвалювати зважені рішення про захист від ризиків і вживати заходів для пом'якшення ризиків. Тобто керівник має бути обізнаним у секторі управління ризиками та в ланцюгах доставлення, а також володіти певними знаннями з аналізу ризиків для їх мінімізації та запобігання наслідкам від них. Логістичні транспортні системи мають вагомий вплив на економіку країни, і тому вкрай необхідною є їхня безперешкодна робота, а отже, це наукове дослідження щодо напряму організації протидії негативним наслідкам впливу ризиків у логістичних транспортних системах є актуальним. Для забезпечення ефективної роботи будь-якого транспортного підприємства, як і економічної системи в цілому, необхідна наявність ефективної системи управління ризиками, особливо виявлення і надання адаптивної інформації про стратегію і рекомендації з управління ризиками. Така система міститиме низку управлінських дій інтегрованого характеру, спрямованих на виявлення, аналіз і регулювання ризиків у розрізі конкретного об'єкта. Основне призначення такої системи – забезпечення максимальної ефективності управління ризиками для організації

протидії негативним наслідкам впливу ризиків у логістичних транспортних системах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями та вирішенням основних завдань щодо організації протидії наслідкам впливу ризиків у логістичних транспортних системах займалися такі вчені, як Бродецький Г. Л., Бутов А. М., Дейнека О. Г. Загорна Т. О., Коніщева Н. Й., Кондратенко Н. О., Короткий Ю. В., Кривов'язюк І. В., Мамчин М. М., Шостак Л. В., і багато інших науковців, однак, урахуовуючи безліч особливостей сучасних ризиків, які впливають на ухвалення ефективних управлінських рішень у роботі логістичних транспортних систем, питання організації протидії цим ризикам на сьогодні так і залишається відкритим. Тому ця стаття присвячена системному підходу до управління ризиками логістичної транспортної системи і питанням ухвалення ефективних управлінських рішень з урахуванням протидії негативним наслідкам впливу ризиків у логістичній транспортній системі.

Визначення мети та завдання дослідження полягає у вивченні системи управління ризиками, пропонуванні гнучкої стратегії та розробленні системного підходу до управління ризиками логістичної транспортної системи.

Основна частина дослідження. Модернізація механізму управління на основі інструментів управління ризиками є актуальною для забезпечення ефективності та надійності логістичної транспортної системи на всіх її рівнях. Це комплекс управлінських рішень, спрямованих на своєчасну ідентифікацію самих ризиків, факторів ризику та негативного впливу цих факторів, для зменшення їхнього впливу на

систему як нині, так і в майбутньому. Виходячи з цього, слід виокремити певні впровадження технології управління ризиками в діяльності логістичної

транспортної системи. Основу для управління ризиками створюють фундаментальні характеристики процесу управління ризиками (рис. 1).

Рис. 1. Фундаментальні характеристики процесу управління ризиками [2, 4, 6]

Організована система, яка охоплює сукупність процедур і технологій, що дають змогу ідентифікувати, аналізувати та оцінювати ризики, і є системою управління ризиками. Ефективне впровадження такої системи на підприємстві сприятиме більш структурованому та ефективному підходу до управління логістичними транспортними системами. Координування відповідно до мети і політики транспортного підприємства підвищить гнучкість і адаптивність діяльності транспортного підприємства, мінімізуючи його ризики.

За теорією ризику, будь-які розробки, особливо інноваційні, передбачають певну кількість специфічних особливостей. Отже, щоб досягти успіху на сучасному транспортному ринку, необхідно постійно впроваджувати нові технології та йти на ризики. Звичайно, такий підхід неминуче підвищує рівень ризику, але він є необхідною частиною збереження конкурентоспроможності транспортних логістичних систем. Це означає, що керівник або підприємець, або менеджер не повинен уникати ризику, а радше вміти оцінювати його ступінь і ефективно ним управляти. Управління ризиками є невід'ємною складовою стратегічного підходу до сприяння своєчасному виявленню потенційних факторів, які можуть спричинити виникнення несприятливих тенденцій у функціонуванні логістичної транспортної системи.

Для проектування системи управління ризиками логістичних транспортних систем необхідно почати з синтезу ризиків для кожної складової логістики, включаючи закупівлю (постачання), виробництво, транспорт, збут, склад, та обґрунтувати варіанти управлінських рішень щодо відмінностей в управлінні, які у свою чергу мають бути підпорядковані основній меті управління ризиками – зменшенню негативного впливу ризиків.

На операційному рівні управління ризиками розробляють рішення, які потребують негайного впровадження

відповідно до основних логістичних ризиків (для кожного з них), раніше виділені для кожної підсистеми. Тактичний рівень управління є узагальненням оперативного рівня рішень, що сприяє їх посиленню та узагальненню. Стратегічний рівень управління складається з рішень, планованих до реалізації, і є складовою загальної системи управління ризиками логістичних транспортних підприємств.

Підсистема управління ризиками постачальників визначила ці ризики як такі, що викликають особливе занепокоєння для досліджуваних транспортних підприємств:

- втрата матеріальних ресурсів;
- невіправдане підвищення цін;
- порушення графіків часу доставлення;
- погіршення якості послуг;
- невиконання договорів із вантажовласниками.

Виходячи з цього необхідно розглянути набір управлінських заходів щодо зниження витрат на постачання (рис. 2).

Формулювання логістичної стратегії є складним і тривалим процесом. У деяких випадках може бути недостатньо інформації, наприклад, про наявність сировини або транспортних засобів для доставлення замовлень.

Слід зазначити, що за стратегії управління ризиками необхідно приділяти значну увагу активному застосуванню новітніх технологій, маркетинговому дослідженню ринку, підвищувати якість планування роботи транспортної системи для раціонального використання потужностей системи і, головне, забезпечити безперебійний логістичний транспортний процес. Однак такі виклики часто спонукають до впровадження інноваційних методів доставлення, ідентифікації постачальників, формування замовлень і їх виготовлення з орієнтацією на потреби споживачів. Зрештою, ефективність логістичної транспортної системи має значний вплив на майбутнє всієї країни.

Рис. 2. Система стратегії управління ризиками [3, 5]

Дослідження підтверджують, що на сьогодні в управлінні транспортними ризиками особливої уваги потребують такі ризики:

- збільшення часу на транспортування;
- втрати або пошкодження товару при транспортуванні;
- збільшення ціни на паливе, а відтак, і транспортні послуги;
- помилки у виборі виду транспорту;
- неправильна організації процесу транспортування.

Звичайно, будь-яке підприємство стикається з певними ризиками у своєму функціонуванні, і транспортна система не є виключенням. Системи закупівель, виробництва, збуту, обслуговування та безпосередньо функціонування

транспортної діяльності – усі ці дії можуть бути ризикованими. Отже, формулювання стратегії управління логістикою для транспортної системи забезпечує комплексний і детальний огляд основних процесів діяльності та їхніх оптимальних конфігурацій.

Слід визнати, що формулювання стратегії управління ризиками логістики транспортних систем у сучасному контексті потребує розгляду безлічі викликів і обмежень.

На нашу думку, виходячи з проведеного аналізу ризиків, доцільно буде використовувати саме такий комплекс управлінських заходів зниження нинішніх транспортних ризиків для логістичних транспортних систем, як показано на рис. 3.

Рис. 3. Комплекс управлінських заходів зі зниження транспортних ризиків для логістичних транспортних систем [2, 4]

Цей комплекс заходів дуже знижує негативний вплив ризиків на кожен зі складових транспортно-логістичної системи на різних рівнях управління та слугує основою для інтеграції методів, моделей та інструментів управління в єдиний механізм, який являє собою системний підхід до управління ризиками логістичної транспортної системи. Такий підхід доречний для системно-функційного дослідницького визначення кожного компонента логістичної транспортної системи як окремих керівних підсистем, а також функційних зв'язків між ними та зовнішнім середовищем (рис. 4).

Метою управління ризиками логістичної транспортної системи є впровадження ефективних методів зниження ризиків, оцінювання їхньої ефективності та встановлення комплексу заходів для забезпечення неприпустимості виникнення ризику або мінімізації його

негативних наслідків у майбутньому. Цей системний підхід об'єднує взаємозв'язок методів управління ризиками для логістичної транспортної системи, подані критерії розподілу ризиків і можливі стратегії. Такий системний підхід дає змогу охопити об'єкт, суб'єкт і механізм, а також принципи та інструменти управління ризиками. Це забезпечує зручність при врахуванні особливостей виникнення різних видів ризиків.

Управління ризиками логістичної транспортної системи передбачає використання методів уникнення або зменшення ризику. Ці методи оцінюють, щоб переконатися, що вони працюють. Критерії розподілу ризиків і стратегії використовують разом, щоб це сталося. Цей системний підхід охоплює всі аспекти управління ризиками, полегшуючи розгляд різних типів ризиків.

Рис. 4. Системний підхід до управління ризиками логістичної транспортної системи [2, 3, 5]

За допомогою системного підходу до управління ризиками логістичної транспортної системи є можливість врахувати та скорегувати негативні наслідки непередбачуваної ситуації, яка може виникнути в будь-якому з елементів транспортного ланцюга. У результаті є потенційна можливість значно зменшити негативний вплив на діяльність логістичної транспортної системи або взагалі уникнути його. Практичне застосування системного підходу в логістичних транспортних системах дає можливість вчасно організувати протидію негативним наслідкам впливу ризиків, що підтверджує виконання мети і завдання цього дослідження і з урахуванням сучасних реалій нашого життя, які впливають на економіку країни, і політичної ситуації, яка склалася, роблять питання управління ризиками актуальними.

Системний підхід до управління ризиками логістичної транспортної системи дає змогу повніше зрозуміти потенційні ризики як на мікро-, так і макрорівнях.

Застосування транспортно-логістичною системою рекомендованих підходів управління ризиками сприятиме підвищенню ефективності на операційному рівні управління її діяльністю і сприятиме забезпеченню основи для відповідних управлінських рішень щодо ідентифікації, аналізу та оцінювання ризиків. Відповідно ці рішення ґрунтуються на визначенні заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу цих ризиків.

Незважаючи на такий підхід, який є традиційним, у сучасних реаліях виникає потреба в більш інноваційних підходах, так званих логістичних бізнес-підходах. Логістичний бізнес-процес є комплексом операцій і функцій, які перетворюють початкові ресурси підприємства в результат, який відповідає стратегіям логістичного транспортного підприємства.

Системний підхід управління ризиками в логістичній транспортній системі є виявленням поточного стану, аналізом ризиків, які безпосередньо

впливають на її функціонування, виявленням «слабких місць». На основі цього аналізу розробляють комплексні управлінські рішення, спрямовані на зміну системи управління транспортною системою шляхом використання конкурентних переваг транспортного підприємства за кожною складовою. Це передбачатиме оптимізацію функцій логістичних бізнес-процесів, які взаємопов'язані та реалізують рух матеріальних потоків.

Висновки. Отже, системний підхід до управління ризиками логістичної транспортної системи можна визначити як інтегроване управління бізнес-процесами просування продукції та супутніх потоків від її джерела до кінцевого споживача з метою досягнення максимальної ефективності діяльності підприємства. Спираючись на такий підхід, ми отримуємо відповідну організацію протидій негативному наслідку впливу ризиків у логістичних транспортних системах. По суті це є інструментом ризик-менеджменту.

Управління ризиками в логістичних транспортних системах передбачає використання процесів системного підходу, у тому числі зворотної логістики, що спричиняє розпізнавання та реєстрацію всіх переміщень, що підтверджує доцільність застосування системного підходу до логістичних транспортних бізнес-процесів і дає можливість отримати найліпші результати ефективності роботи транспортного підприємства. У результаті отримуємо підвищення конкурентних переваг, що призведе до економічного ефекту, який буде застосовано до кожного елемента транспортно-логістичної системи, і усуне виявлені труднощі.

Оцінювання ефективності наявних логістичних бізнес-процесів дасть змогу виявити напрями вдосконалення, а системний підхід до управління ризиками в логістичній транспортній системі буде застосовано для корегування організаційної структури транспортної компанії та її логістичної системи. Це призведе до

високого рівня ефективності та надійності логістичної транспортної системи, а також

підвищення рівня ефективності та надійності відносно конкурентів.

Список використаних джерел

1. Бутов А. М. Перспективи використання логістичних стратегій для забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет*. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Т. 14. № 2. С. 124–131.
2. Гришко В. В., Гунченко М. В. Системний аналіз ризиків у логістичній діяльності промислового підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 17. С. 54–58.
3. Дейнека О. Г. Транспортна логістика в умовах реформування залізничного транспорту. *Маркетинг і логістика в системі менеджменту пасажирських перевезень на залізничному транспорті : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ : ДАЗТУ, 2012. С. 62.
4. Загорна Т. О., Ткачова А. В. Управління ризиками в логістичній системі підприємства. *Економіка Крима*. 2019. № 27. С. 89–93.
5. Коніщева Н. Й., Трушкіна Н. М. Управління логістичною діяльністю промислових підприємств. *Економіка промисловості*. 2015. № 1. С. 114–123.
6. Кондратенко Н. О., Лобашов О. О. Інструменти управління та методи оцінки ризиків у логістичних системах. *Комунальне господарство міст*. 2012. № 102. С. 343–350.
7. Короткий Ю. В. Оцінка логістичних ризиків машинобудівного підприємства. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2014. № 11 (2). С. 159–167.
8. Кривов'язюк І. В., Кулик Ю. М. Невизначеність і ризик як фактори зниження рівня надійності логістичних систем. *Економічні науки. Серія: Економіка та менеджмент*. 2021. № 8 (26). С. 166–181.
9. Мамчин М. М., Русановська О. А. Вплив логістичних ризиків на підвищення ефективності діяльності підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2022. № 720. С. 45–51.
10. Шостак Л. В. Формування логістичного потенціалу підприємства. *Вісник Одеського національного університету*. 2015. Т. 20. Вип. 4. С. 151–154.

Гриценко Наталя Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри транспортних систем та логістики, Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків, Україна.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2901-1411>. Тел.: +38(050)-582-44-32. E-mail: gritsenkonatal@gmail.com.

Панченко Наталя Георгіївна, доктор економічних наук, професор кафедри вищої математики та фізики, Український державний університет залізничного транспорту, Харків, Україна.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2195-202X>. E-mail: math@kart.edu.ua.

Hrytsenko Natalya Valeriivna PhD (Tech). Associate Professor, department of transport systems and logistics, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv, Ukraine. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2901-1411>. Tel.: +38(050)-582-44-32. E-mail: gritsenkonatal@gmail.com.

Panchenko N.G., Professor of "Higher Mathematics and Physics" department, Doctor of Econ. Sciences, Professor, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv, Ukraine. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2195-202X>. E-mail: math@kart.edu.ua.

Статтю прийнято 19.09.2024 р.